

ΠΡΩΤΟΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ (4ος-μέσα 6ου αιώνα)

Βασικοί σταθμοί

- ✓ 293, αυτοκράτορας Διοκλητιανός, «τετραρχία»: η αυτοκρατορία χωρίζεται σε 2 τμήματα (Ανατολή-Δύση), καθένα από τα οποία βρίσκεται υπό την εξουσία ενός αυτοκράτορα, που έφερε τον τίτλο του Αυγούστου. Κάθε Αύγουστος είχε υπό τις διαταγές του έναν καίσαρα, ο οποίος και προοριζόταν να αντικαταστήσει κάποια στιγμή τον Αύγουστο.
- ✓ 305: αυτοκράτορας στη Δύση ορίζεται ο Κωνσταντίνος, ο πατέρας του μετέπειτα Μ. Κωνσταντίνου, με καίσαρα τον Σεβήρο, και στην Ανατολή ο Γαλέριος με καίσαρα τον Μαξιμίνο. Όταν όμως το 306 πεθαίνει ο αύγουστος Κωνσταντίνος, τα στρατεύματά του δεν αναγνωρίζουν ως διάδοχό του τον καίσαρα Σεβήρο (όπως όριζαν οι νόμοι της τετραρχίας), αλλά τον γιο του Κωνσταντίνο.
- ✓ 324: ο Κωνσταντίνος μόνος αυτοκράτορας. Αμέσως μετά (τον Νοέμβριο του 324) άρχισε να χτίζει τη νέα πρωτεύουσα στις ακτές του Βοσπόρου στην αρχαία ελληνική αποικία Βυζάντιο, στην οποία έδωσε το όνομά του. Τα εγκαίνια της νέας πόλης έγιναν τον Μάιο του 330.
- ✓ **Κωνσταντίνος Α' (324-337)**
 - στον νεοπαγή βυζαντινό κόσμο συνενώνεται η χριστιανική θρησκεία με τη ρωμαϊκή αυτοκρατορική παράδοση και την ελληνική διανόηση.
 - 325: Α' Οικουμενική Σύνοδος της Νίκαιας, καταδίκη Αρείου (αρνιόταν το ομοούσιον του Πατρός και του Υιού, την ισότητά τους δηλαδή, επομένως αρνιόταν τη θεότητα του Χριστού) και σύμβολο της Πίστεως, το οποίο συμπληρώθηκε και καθιερώθηκε από τη Β' Οικουμενική Σύνοδο της Κωνσταντινούπολης το 381 (επί Θεοδοσίου Α').
- ✓ **Ιουλιανός (361-363)**

η απόπειρά του να επαναφέρει την ειδωλολατρία απέτυχε, διότι δεν συμβάδιζε με την εποχή του και τη λαϊκή επιθυμία. Ο λαός γλεύαζε και αντιδρούσε στη συμμετοχή του σε ειδωλολατρικές τελετές και θυσίες. Επρόκειτο για ένα πισωγύρισμα σε κάτι που είχε οριστικά πλέον πεθάνει.

✓ **Θεοδόσιος Α' (379-395)**

- 381: Β' Οικουμενική Σύνοδος της Κωνσταντινούπολης.
- φανατική στάση απέναντι στην ειδωλολατρία και τους εκπροσώπους της.

✓ **Θεοδόσιος Β' (408-450)**

- 425: ιδρύεται το λεγόμενο πανεπιστήμιο της Κωνσταντινούπολης με 10 έδρες ελληνικής και 10 έδρες λατινικής γραμματικής, 5 έδρες ελληνικής και 3 λατινικής ρητορικής, 1 έδρα φιλοσοφίας και 2 έδρες νομικής.
- αρμονική συνύπαρξη χριστιανισμού και αρχαίας παιδείας.
- νέες θεολογικές έριδες: δεν απασχολεί πλέον η σχέση Πατρός και Υιού, αλλά η σχέση ανάμεσα στη θεία και την ανθρώπινη φύση του Χριστού. Δύο ήταν οι αντίμαχες απόψεις και δύο οι κύριοι εκφραστές τους:

A. θεολογική σχολή της Αντιόχειας: ο Χριστός είχε δύο φύσεις ξεχωριστές η μια από την άλλη, την ανθρώπινη και τη θεία, ότι η θεότητα είχε εμφυσηθεί εκ των υστέρων στην ανθρώπινη φύση, επομένως η Μαρία, η μητέρα του Χριστού, δεν ήταν Θεοτόκος, αλλά Χριστοτόκος. Βασικός εκφραστής ο επίσκοπος Κωνσταντινούπολης Νεστόριος (νεστοριανισμός).

B. θεολογική σχολή της Αλεξάνδρειας: στο πρόσωπο του Χριστού ενώθηκαν εξαρχής οι δύο φύσεις, η θεία και η ανθρώπινη, επομένως ο Χριστός είναι Θεάνθρωπος. Βασικός αντίπαλος του Νεστόριου ο αρχιεπίσκοπος Αλεξανδρείας Κύριλλος.

- 431: Γ' Οικουμενική Σύνοδος της Εφέσου καταδίκασε τον Νεστόριο ως αιρετικό, αλλά η διδασκαλία του δεν εξαλείφθηκε. Ως προέκταση των απόψεων του Νεστορίου

προέκυψε ο μονοφυσιτισμός: ότι δηλαδή στο πρόσωπο του Χριστού ενώθηκαν τελικά οι δύο φύσεις, η θεία και η ανθρωπίνη, σε μία = τη θεία.

- ✓ **Λέων Α' (457-474)**: ο πρώτος αυτοκράτορας που στέφεται από τον πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως.
- ✓ 476: η δυτική αυτοκρατορία πέφτει στα χέρια των Αλανών, οι οποίοι αναγνωρίζουν την επικυριαρχία του αυτοκράτορα στην ανατολή.
- ✓ **Ζήνων (474-475 και 476-491)**: εκδίδει το λεγόμενο Ενωτικό, ένα διάταγμα, δηλαδή, το οποίο αποδεχόταν τις αποφάσεις των τριών οικουμενικών συνόδων, αλλά απέφευγε να χρησιμοποιήσει τις επίμαχες φράσεις περί μίας και δύο φύσεων του Χριστού. Δεν ικανοποίησε, όπως ήταν φυσικό, κανέναν και έτσι απορρίφθηκε.
- ✓ **Αναστάσιος Α' (491-518)** κατόρθωσε να αναδιοργανώσει τα οικονομικά της αυτοκρατορίας, ήταν όμως οπαδός του μονοφυσιτισμού και στην πορεία της θητείας του έφτασε στο σημείο να τον υποστηρίξει και ανοικτά, προκαλώντας την αντίδραση μερίδας των κατοίκων της πρωτεύουσας, αλλά και των επαρχιών.

Οι πρώτοι δύο αιώνες του Βυζαντίου, ο 4ος και ο 5ος, μέχρι και τη βασιλεία του Ιουστινιανού είναι μια μεταβατική περίοδος από τον ελληνορωμαϊκό στον βυζαντινό κόσμο:

- το ανατολικό τμήμα της αυτοκρατορίας απομακρύνεται σταδιακά από το δυτικό, αποκτά τη δική του υπόσταση και ακμάζει, ενώ η δύση παρακμάζει,
- εξωτερικοί εχθροί από βορρά απειλούν την αυτοκρατορία, η ανατολή επιβιώνει, η δύση κατακτάται,
- ο χριστιανισμός επικρατεί, ξεσπούν θεολογικές έριδες στους κόλπους του, αλλά τα πράγματα εξομαλύνονται,
- η παιδεία κατορθώνει σταδιακά να συγκεράσει το αρχαίο ειδωλολατρικό παρελθόν με το χριστιανικό παρόν.